საქართველოს რესპუბლიკა

დაარსებულია 1918 წელს.

პარასკევი, 18 თებერვალი, 2011 წელი.
№32 (6644)

რეზონანსი
24 საათი

იმისთანა წმინდა საქმეში, [illegible]

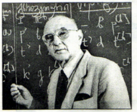

თამაზ გამყრელიძე:

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია და მისი პირველი პრეზიდენტი

70
ნიკო მუსხელიშვილი
120

ნიკო მუსხელიშვილი

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია და მისი პირველი პრეზიდენტი

2011 წლის 10 თებერვალს „საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიას" დაარსებიდან 70 წელი შეუსრულდა, ხოლო მის პირველ პრეზიდენტს, აკადემიკოს ნიკოლოზ მუსხელიშვილს 16 თებერვალს – დაბადებიდან 120 წელი. ამ ღირსშესანიშნავი თარიღების ფართოდ აღნიშვნა, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მოწვევით, მიმდინარე წლის შემოდგომაზე ივარაუდება.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მეცნიერული და შემოქმედებითი აზრის განვითარებას საქართველოში მდიდარი წარსული აქვს, რამაც გამოხატულება ჰპოვა ქართველი ხალხის უაღრესად ინტენსიურ და ნაყოფიერ მოღვაწეობაში სულიერი კულტურის სფეროში. მრავალი საუკუნის წინ ქართული კულტურის გამოჩენილი მოღვაწეები ქმნიდნენ შესანიშნავ თარგმნით და ორიგინალურ ნაწარმოებებს თავის დროზე ისეთ ცნობილ საგანმანათლებლო და სამეცნიერო კერებში, როგორიცაა ფილოსოფიურ-რიტორიკული სკოლა კოლხეთში (IV ს.), სულიერი კულტურის ცენტრები პალესტინაში (V ს.), სირიაში (VI ს.), საბერძნეთსა (X-XV სს.) და ბულგარეთში (XI ს.); სწორედ ეს ცენტრები იყო ის კერები, სადაც ჩვენი ერის საუკეთესო წარმომადგენლები ეცნობოდნენ იმდროინდელ მოწინავე ქრისტიანულ და, აგრეთვე, აღმოსავლურ კულტურას, მეცნიერებასა და მწერლობას, რამაც განაპირობა XII საუკუნეში საქართველოში **გელათისა და იყალთოს აკადემიების** დაარსება.

საქართველოში უმაღლესი განათლების კერების არსებობა უკვე XII საუკუნეში (და უფრო ადრეც), კერებისა, რომლებიც თავისი დროის ყველაზე მოწინავე, ელინისტურ ტრადიციებზე დამყარებულ ცენტრებს წარმოადგენდნენ, სადაც ისწავლებოდა აღმოსავლურ-დასავლური ფილოსოფია – რაც მოიცავდა იმდროინდელი მოწინავე მეცნიერებისა და განათლების ყველა ძირითად სფეროს – მოწმობს ჩვენი ქვეყნის მტკიცე სახელმწიფოებრიობას და მაღალ კულტურულ დონეს.

სწორედ ელინისტური კულტურის – ამ აღმოსავლურ-დასავლური კულტურული სიმბიოზის – გამოხატულებაა უძველესი ქართული კულტურა, კულტურა ქვეყნისა, რომელიც აღმოსავლეთისა და დასავლეთის გზაჯვარედინზეა მოთავსებული და თავის თავში ტრადიციულად აერთიანებს აღმოსავლურ და დასავლურ კულტურულ ნაკადებს.

მაგრამ ეს უძველესი ქართული კლასიკური კულტურა და განათლება წყდება ჩვენს ქვეყანაში ბარბაროსული ძალების შემოჭრით, რამაც ხანგრძლივი დროით შეაფერხა ჩვენთან მოწინავე მეცნიერებისა და კულტურის განვითარება და მოსპო კლასიკური განათლების ტრადიციები.

ეს ტრადიციები, უკვე ევროპული განათლებისა და მეცნიერების საფუძველზე, აღდგა ჩვენში **ქართული ეროვნული უნივერსიტეტის** დაარსებით; სწორედ ამაში მდგომარეობს ჩვენი ეროვნული უნივერსიტეტის დიდი ისტორიული მნიშვნელობა; სწორედ ამ თვალსაზრისით უნდა შეფასდეს **ივანე ჯავახიშვილის** ღვაწლი ქართული კულტურისა და ქართველი ხალხის წინაშე; უმაღლესი განათლების ახალი კერის დაარსებით თითქოს აღდგა განწყვეტილი ძაფი კლასიკურ ქართულ ელინისტურ განათლებასა და თანამედროვე ქართულ ეროვნულ განათლებასა და მეცნიერებას შორის.

ნიშანდობლივია, რომ ქართული სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა 1918 წელს საქართველოში უმაღლესი განათლების კერის აღდგენას ემთხვევა; ქართული ეროვნული უნივერსიტეტის დაარსება იყო იმავდროულად ქართული სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის კულტურულ-მეცნიერული უზრუნველყოფა, მისი ერთ-ერთი ძირითადი გარანტი.

თბილისის უნივერსიტეტში დღიდან მისი დაარსებისა შეიქმნა პროფესორთა ძლიერი ბირთვი, რომლის წევრები აღიზარდნენ დასავლეთისა და რუსეთის უნივერსიტეტებში; პროფესორთა პირველ კოლეგიაში შედიოდნენ: **ივანე ჯავახიშვილი, დიმიტრი უზნაძე, კორნელი კეკელიძე,** ექვთიმე თაყაიშვილი, **აკაკი შანიძე, შალვა ნუცუბიძე, გიორგი ახვლედიანი, პეტრე მელიქიშვილი, ანდრია რაზმაძე, სიმონ ავალიანი, იუსტინე აბულაძე, ანდრია ბენაშვილი, ფილიპე გოგიჩაიშვილი.**

სწორედ პირველი ქართული უნივერსიტეტის პროფესურამ დააფუძნა შემდგომში „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია".

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, როგორც ქართველ მეცნიერთა გაერთიანების ორგანიზაციული ფორმა, საქართველოს მთავრობის 1941 წლის 10 თებერვლის დადგენილებით შეიქმნა, რაც უმნიშვნელოვანესი მოვლენა იყო ქართველი ხალხის კულტურულ ცხოვრებაში. როგორც ითქვა, მეცნიერებათა აკადემიის ისტორია ჩვენში უძველესი დროიდან იწყება; იგი არის მემკვიდრე და ტრადიციების გამგრძელებელი, ისევე როგორც ივ.ჯავახიშვილის მიერ დაარსებული პირველი ქართული უნივერსიტეტი, XII საუკუნეში შექმნილი ქართული განათლებისა და სულიერების კერებისა – **გელათის და იყალთოს აკადემიებისა;** სწორედ ამიტომ არის ამჟამად ჩვენი „მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის" ემბლემა **მეფე დავით აღმაშენებელი გელათით ხელში...**

აკადემიის დამფუძნებელი წევრები იყვნენ ჩვენი გამოჩენილი მეცნიერები: **გიორგი ახვლედიანი, ივანე ბერიტაშვილი, კირიაკ ზავრიევი, ფილიპე ზაიცევი, ალექსანდრე თვალჭრელიძე, კორნელი კეკელიძე, ნიკოლოზ კეცხოველი, ტარასი კვარაცხელია, ნიკოლოზ მუსხელიშვილი, დიმიტრი უზნაძე, აკაკი შანიძე, არნოლდ ჩიქობავა, გიორგი ჩუბინაშვილი, გიორგი ხაჭაპურიძე, სიმონ ჯანაშია, ალექსანდრე ჯანელიძე.**

1941 წლის 26 თებერვალს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საერთო კრების ორგანიზაციულ სხდომაზე საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პირველ პრეზიდენტად ერთსულოვნად იქნა არჩეული გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი აკადემიკოსი **ნიკოლოზ მუსხელიშვილი.**

1941 წლის 27 თებერვალს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პირველმა პრეზიდენტმა აკადემიის პირველ სესიაზე თავის შესავალ სიტყვაში ხაზგასმით აღნიშნა ივ.ჯავახიშვილის განსაკუთრებული დამსახურება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ამასთანავე მისი მემკვიდრის – „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის" დაფუძნებაში. მან შემდეგი სიტყვებით დაამთავრა თავისი გამოსვლა: **„ამ სადღესასწაულო დღეს ჩვენ ძალიან დანაღვლიანებულები ვართ იმის გამო, რომ ჩვენს შორის არ არის ის ადამიანი, რომელსაც ყველაზე უფრო გაუხარდებოდა ეს დიდი მოვლენა და მე ეჭვი არ მეპარება, რომ თუ დღეს მე პატივი მაქვს, დავიკავო ეს მაღალი პოსტი, ივანე ჯავახიშვილი ცოცხალი რომ ყოფილიყო, ამ პოსტს ის დაიკავებდა"...**

ივანე ჯავახიშვილი

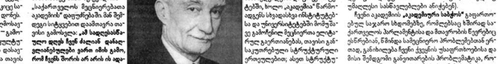

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის დამფუძნებელთა ერთი ჯგუფი, აკადემიკოსები (მარცხნიდან): შალვა ნუცუბიძე, ალექსანდრე ჯანელიძე, გიორგი ახვლედიანი, ნიკოლოზ მუსხელიშვილი (აკადემიის პირველი პრეზიდენტი), ალექსანდრე ჯავახიშვილი, ივანე ბერიტაშვილი, აკაკი შანიძე.

დაარსების დღიდან „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში" ძირითადი სამეცნიერო მიმართულებანი ქვეყნის კულტურული და სამეურნეო მშენებლობის ამოცანათა შესაბამისად და წლების მანძილზე მეცნიერების ცალკეულ დარგებში დამკვიდრებულ მაღალ ტრადიციათა გათვალისწინებით ვითარდებოდა.

გასული საუკუნის 60-იან წლებში „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის" სისტემაში წარმოდგენილი იყო თანამედროვე მეცნიერების თითქმის ყველა დარგი, რაც დიდი დამსახურებაა აკადემიის პირველი პრეზიდენტის, **აკადემიკოს ნიკო მუსხელიშვილისა,** რომელიც ფართო მეცნიერული და საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, ყოველთვის დიდ ყურადღებას და მზრუნველობას იჩენდა „აკადემიის" სისტემაში მეცნიერული ცოდნის ყველა დარგის განვითარებისადმი.

ნიკოლოზ მუსხელიშვილი არა მარტო დიდი მეცნიერი, არამედ დიდი პედაგოგიც იყო; მის შესანიშნავ ლექციებზე „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა" და „საქართველოს პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში" ქართველ მათემატიკოსთა, ფიზიკოსთა და ინჟინერთა მრავალი თაობა აღიზარდა. **ნიკოლოზ მუსხელიშვილის** წიგნები თეორიულ მექანიკასა და ანალიზურ გეომეტრიაში უმაღლესი სკოლის სახელმძღვანელოს ეტალონებად ითვლებოდა და ათეული წლების მანძილზე მიჩნეული იყო მრავალი უმაღლესი სასწავლებლის ძირითად სახელმძღვანელოდ.

„მეცნიერებათა აკადემიამ", რომელსაც **ნიკოლოზ მუსხელიშვილი** 30 წელზე მეტ ხანს ხელმძღვანელობდა, მნიშვნელოვან შედეგებს მიაღწია თანამედროვე მათემატიკისა და მექანიკის, ფიზიკისა და ასტრონომიის, ფიზიოლოგიისა და ბიოლოგიის, ქიმიისა და გეოლოგიის, ენათმეცნიერებისა და აღმოსავლეთმცოდნეობის, ისტორიისა და არქეოლოგიის, ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის და ცოდნის სხვა დარგებში; ყოველივე ამან სახელი გაუთქვა მთელს მსოფლიოში „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიას" და ჩააყენა იგი მსოფლიოში ცნობილი სამეცნიერო ცენტრების მოწინავეთა რიგებში...

როგორც ცნობილია, ჩვენი ქვეყნის უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების ბოლოდროინდელი რეფორმირების შედეგად ჩამოყალიბებული სტრუქტურა „საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიისა", რომელიც კანონში „საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის შესახებ" დახასიათებულია როგორც „საქართველოს მთავრობის მეცნიერული მრჩეველი", მნიშვნელოვნად განსხვავდება ტრადიციულად არსებული სტრუქტურისაგან და უახლოვდება იმ დასავლური აკადემიების სისტემას, სადაც კვლევითი ინსტიტუტები შედიან უშუალოდ უმაღლეს სასწავლებლებსა და უნივერსიტეტებში, ხოლო „აკადემია" წარმოადგენს სხვადასხვა ინსტიტუტებსა და უნივერსიტეტებში მომუშავე გამოჩენილ მეცნიერთა ელიტარულ გაერთიანებას, თავისი განსაკუთრებული სტრუქტურული ერთეულებით; ასეთ სტრუქტურებში ხდება ქვეყანაში სხვადასხვა მიმართულებით შესრულებული ყველა კვლევითი სამუშაოს შეფასება–ატესტაცია და მათგან საუკეთესოების მაღალრეიტინგულ აკადემიურ ჟურნალებში პუბლიკაცია; აგრეთვე ბოლო ხუთი წლის მანძილზე სხვადასხვა დარგში გამოქვეყნებული საუკეთესო სამეცნიერო ნაშრომების გამოჩენილი მეცნიერების სახელობითი პრემიებით დაჯილდოება, ახალგაზრდა მკვლევრების პრემირება და მატერიალური წახალისება და სხვ.

მნიშვნელოვანი ამოცანაა ამჟამად უნივერსიტეტებს შეერთებულმა ყოფილმა აკადემიურმა კვლევითმა ინსტიტუტებმა შეინარჩუნონ ის მაღალი მეცნიერული პოტენციალი, რაც მათ აკადემიის სისტემაში ყოფნისას ახასიათებდა; ეს მნიშვნელოვნად შეუწყობდა ხელს ჩვენი ქვეყნის უსაფრთხოებასა და მის შემდგომ განვითარებას.

მეცნიერებათა აკადემიიდან გაყვანილი კვლევითი ინსტიტუტების ნაცვლად აკადემიის სისტემაში ავტონომიური ერთეულების სტატუსით შემოვიდა ორი მნიშვნელოვანი სამეცნიერო სტრუქტურა – **„ქართული ენციკლოპედიის ირაკლი აბაშიძის სახ. მთავარი სამეცნიერო რედაქცია"** და **„აკად. გიორგი წერეთლის სახ. „ვეფხისტყაოსნის" აკადემიური ტექსტის გამოცემის კომისია და „ქართული ენის თესაურუსის" კომიტეტი"** (შემოკლებით: **„რუსთაველის კომიტეტი"**), რომლებიც მეტად მნიშვნელოვან სამეცნიერო-საგამომცემლო საქმიანობას ეწევიან. **„ქართული ენციკლოპედიის"** ხაზით ბოლო წლებში გამოქვეყნდა ისეთი მნიშვნელოვანი პუბლიკაციები, როგორიცაა „ქართული ენა", „ქართული დამწერლობა", "თბილისი: ქუჩები, გამზირები, მოედნები"... ამჟამად მიმდინარეობს მუშაობა მრავალტომიან ენციკლოპედიაზე „საქართველო", რომელიც რამდენიმე წელში დასრულდება;

„რუსთაველის კომიტეტი" აგრძელებს მუშაობას „ვეფხისტყაოსნის" აკადემიური ტექსტის დადგენაზე დაწვრილებითი კომენტარებითა და ლექსიკონით...

„ქართული ენის თესაურუსში", რომლის ელექტრონული ვერსია ინტენსიურად მუშავდება, წარმოდგენილი იქნება ყველა შესაძლებელი სიტყვა-ფორმის სახით ქართული ენის დოკუმენტურად ფიქსირებული პერიოდის (V საუკუნიდან ვიდრე XX საუკუნის ჩათვლით) ქრონოლოგიურად დალაგებული მთელი ლექსიკა ტექსტობრივი საილუსტრაციო მასალით; ამგვარ **„ლექსიკონში"** აისახება ქართული ენის უმდიდრესი მრავალსაუკუნოვანი სიტყვიერი მარაგი; ეს იქნება **„ქართული ენის ლექსიკური საუნჯე"**, ანალოგიური საქვეყნოდ ცნობილი ბერძნული, ლათინური, ინგლისური, ფრანგული, გერმანული და ზოგი სხვა ენის „თესაურუსებისა"...

ამჟამად „საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიაში" არსებული ათი „სამეცნიერო განყოფილება" ფარავს არსებითად თანამედროვე ფუნდამენტურ და გამოყენებით მეცნიერებათა ყველა დარგს. ამასთანავე, აკადემიაში შეიქმნა მთელი რიგი „კომისიები" და „კომიტეტები", რომელთა ხელმძღვანელები აკადემიის წევრები არიან; ასეთია „ქართული ენისა და ლიტერატურის კომისია", „საქართველოს ისტორიკოსთა ეროვნული კომიტეტი", „საქართველოს მთიანეთის პრობლემათა კომპლექსური შესწავლის კომისია", „საქართველოს ისტორიის წყაროების კომისია", „ისტორიისა და ეთნოლოგიის კომისია", „კავკასიის ქვეყნებთან სამეცნიერო თანამშრომლობის კომისია", „ნანოტექნოლოგიების პრობლემების შემსწავლელი სამუშაო ჯგუფი" და სხვ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ჩვენს „აკადემიაში" „ქრისტიანული თეოლოგიისა და რელიგიის ისტორიის შემსწავლელი კომისიის" ჩამოყალიბება, რომელსაც სათავეში უდგას **სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II** – „საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის" **საპატიო აკადემიკოსი.**

აღნიშნულ „კომისიებსა" და „კომიტეტებში" ივარაუდება აგრეთვე სათანადო სამეცნიერო დარგებში დისერტაციების დაცვა „მეცნიერებათა დოქტორის" ხარისხის მოსაპოვებლად (განსხვავებით „აკადემიური დოქტორის" ხარისხისაგან, რომელსაც უმაღლესი სასწავლებლები ანიჭებენ).

ჩვენი აკადემიის **„აკადემიური საბჭოს"** გაფართოებულ საჯარო სხდომებზე, რომლებსაც ხშირად საქართველოს პარლამენტისა და მთავრობის წევრებიც ესწრებიან, წმინდა სამეცნიერო პრობლემებთან ერთად, განიხილება ჩვენი ქვეყნის უსაფრთხოებისა და მისი შემდგომი განვითარების პრობლემატიკა, როგორიცაა „შავი ზღვის აუზის ქვეყნების ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა", „მიწისძვრები და სეისმური რისკი", „წყალდიდობები და მათ წინააღმდეგ ბრძოლის საინჟინრო ეკოლოგიური ღონისძიებები", „საქართველოს ეკოლოგიური უსაფრთხოების კონცეფცია", „საქართველოში სოფლის მეურნეობის განვითარების კონცეფცია"; **„აკადემიური საბჭოს"** მიერ შემუშავებული რეკომენდაციები ეგზავნება სათანადო სამთავრობო სტრუქტურებს...

„საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია" არის მთელი რიგი საერთაშორისო აკადემიური გაერთიანებების კოლექტიური წევრი, მათ შორის წევრი „სრულიად ევროპის აკადემიათა ასოციაციის", „აზიისა და აფრიკის აკადემიათა ასოციაციის" და სხვ. ჩვენი „აკადემიის" მრავალი წევრი არის იმავდროულად ყველაზე პრესტიჟული დასავლური – ევროპისა და ამერიკის – აკადემიებისა და უნივერსიტეტების საპატიო უცხოელი წევრები და საპატიო დოქტორები, ისე როგორც მრავალი გამოჩენილი უცხოელი მეცნიერი არის „საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის" უცხოელი წევრი, რასაც ისინი დიდ პატივად მიიჩნევენ...

ჩვენს აკადემიაში ჩატარებული სტრუქტურული ცვლილებების შედეგებს – მათს დადებითსა თუ უარყოფით მხარეებს – ალბათ მომავალი გვიჩვენებს; ახლა კი შეგვიძლია დაბეჯითებით ვთქვათ, რომ „საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია" კვლავაც შეეცდება, მაღლა ატაროს ქართული მეცნიერების – ფუნდამენტურ და გამოყენებით მეცნიერებათა – დროშა, მეცნიერებისა, რომელიც ყოველთვის იდგა მსოფლიო მეცნიერების დონეზე და მრავალ სამეცნიერო დარგში თვით განსაზღვრავდა ამ დონეს.

თამაზ გამყრელიძე,
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტი, აკადემიკოსი.